

Игор
Јованоски

**Лакло на Балканот:
Преведувајќи го
„Популистичкиот ум“ во
нелиберален политички
и културен контекст**

Биографска белешка

Игор Јованоски студирал политичка и општествена теорија и меѓународни односи во Скопје, Ница & Берлин и Бремен. Бил докторант на фондацијата Волксваген и на Иницијатива за исклучителност во образованието на Федералната влада на Сојузна Република Германија. Предавал на Универзитетот во Бремен, Универзитетот Американ колеџ Скопје, Југоисточниот Европски Универзитет и Институтот за Општествени науки и Хуманистика. Од јули 2016 е истражувач на Универзитетот Окленд, Нов Зеланд.

Апстракт

Трудот на Ернесто Лакло е парадигматски за пост-марксистичката левица денес.¹ Неговиот концепт за „популистичкиот ум“ е особено влијателен.² Залагајќи се за воспоставување на пост-идеолошки сојузи засновани на идејата за популизмот тој го впрегнува последниов во корист на радикалните демократски политики на дваесет и првиот век. Последниве години токму артикулацијата на овој тип на, во основа, пост-модерни, идентитетски политики

1 Stuart Sim. *Post-Marxism. An intellectual history* (London: Routledge, 2000) 1:456

2 Ernesto Laclau. *Populist Reason* (New York: Verso, 2005) 1:130

Igor
Jovanoski

**Laclau in the Balkans:
Translating “Populist
Reason” in an Illiberal
Political and Cultural
Context.**

Bionote

Igor Jovanoski studied political and social theory and international relations in Skopje, Nice & Berlin and Bremen. He was a Volkswagen PhD fellow and fellow of the German federal government Excellence initiative. He has taught at the University of Bremen, University American College Skopje, South Eastern European University and the Institute for Social Science and Humanities. Currently, he is a research fellow at the University of Auckland, New Zealand.

Abstract

Ernesto Laclau’s work has become paradigmatic for the post-Marxist left today.¹ In particular, his concept of “populist reason” is very prominent.² It advocates the establishment of post-ideological alliances based on the notion of populism, harnessing the latter for the sake of 21st century radical democratic politics. And obviously, this type of post-modern, identitarian endeavour took some practical shape in Southern Europe. Drawing on Laclau, as well known, and abandoning the old Marxist categories of class struggle, the left-wing coalitions of Syriza in Greece and Podemos in Spain

1 Stuart Sim. *Post-Marxism. An intellectual history* (London: Routledge, 2000) 1:456

2 Ernesto Laclau. *Populist Reason* (New York: Verso, 2005) 1:130

се вкорени во Јужна Европа. Повикувајќи се на Лакло, и напуштајќи ги класичните марксистички категории на класна борба, левичарските коалиции на Сириза во Грција и Подемос во Шпанија се покажаа успешни во мобилизирањето на пошироки и политички неконзистентни општествени слоеви. Тие се сега или владеачки партии во нивните земји или добиваат значителен број гласачки ливчиња на изборите. Сепак, и покрај политичкиот успех, овие коалиции се покажаа крехки во идеолошки и организациони аспекти и особено ранливи на пост-изборните барања на глобалниот капитал. Подолу на југ, на Балканот, политичкиот превод на Лакло е уште понеизвесен. Заобиколени од глобалните финансиски текови и внатрешно наклонети кон политички и културен авторитаризам, се чини дека балканските општества се неспремни за целосно прифаќање на левиот популизам. Уште повеќе, неговата употреба и легитимација во овие структурни рамки, го претвора „популистичкиот ум“ во еднакво potentен алат за десничарските, авторитарни соперници.

Во овој есеј, се обидувам да ја промислам политичката корисност на идеите на Лакло токму во рамките на Балканскиот политички и културен контекст. Наместо критички ангажман со неговата мисла, едноставно ги барам нејзините практично-политички импликации во ова опкружување. Тврдам дека нелибералните општества на Балканот (и било каде) се историски плодни почви за одгледување десни популизми и, како такви, антитеза на Лакловиот вид на леви, егалитаријански популистички политики.

Вовед

Речиси никогаш, барем не после 1968 и „падот“ на класичниот Марксизам, името на еден автор не се издигнало до степен да постане отпечаток на цело движење и идеолошки дискурс на современата ле-

did prove successful in mobilizing wider and politically inconsistent societal strata. They are now either ruling parties in their respective countries or take significant chunk of voters’ ballots. Despite the political success, however, they also proved fragile in ideological and organisational terms and particularly vulnerable to the post-electoral demands of the global capital. Further in the south, in the Balkans in particular, Laclau’s political translation was even less certain. Bypassed by the external, global capital flows but internally prone to cultural and political authoritarianism they seemed unfit to fully embrace left-wing populist politics. What is more, placed in this structural setting, the “populist reason” turned also into a potent tool for its right-wing authoritarian counterparts.

In this essay I attempt to analyze the political fruitfulness of Laclau’s ideas exactly in the peculiarity of the Balkans’ political and cultural context. Rather than a critical engagement with his thought I simply search for its practical-political implications in this setting. I argue that the illiberal political societies in the Balkans (and elsewhere), are historically fertile grounds for breeding rightwing populisms, and thus antithetical to Laclauian type of leftwing egalitarian populist politics.

Introduction

Hardly ever, at least not since the post-1968 “demise” of the classical Marxism, has been an author’s name referred to such an extent to become a blueprint for the whole movement or an ideological discourse of the contemporary left. And indeed, especially since the Lehman brothers collapsed in 2008, followed by the 2009 explosion of the European sovereign debt crisis, everyone in the left spectre talks about Ernesto Laclau. His ideas of “populist reason,” together with the highly influential “Hegemony and Socialist strategy” co-

вица. И навистина, особено после пропаста на „Леман Брадерс“ во 2008, проследена со кризата на суверениот долг во еврозоната во 2009, Ернесто Лакло е еден од најспомнуваните автори во рамките на левиот спектар. Неговите идеи за „популистичкиот ум“ заедно со многу влијателната „Хегемонија и социјалистичка стратегија“ коавторирани со Шантал Муф,³ постанаа главен извор на глобална инспирација за сите оние кои ја туркаат идејата за радикални демократски политики.⁴

Делумниот успех на Европската левица, од Подемос во Шпанија преку Сириза во Грција па се до, ако сакате, Балканските пленуми, е исто така оценуван наспроти политичкиот импакт на трудот на Лакло. Барајќи потентна теориска рамка која ќе ја „закрие“ борбата против сепфатната нео/либерална/конзервативна хегемонија во ситуација на постојано опаѓање на левиот мејнстрим сите тие, помалку или повеќе, се свртија кон радикалната демократска теорија на Лакло. На кратко, таа обезбеди контра-хегемониски алатки кои отидоа отаде класичните Марксови категории на класна борба понудувајќи простор за создавање пошироки, пост-идеолошки популистички коалиции. Во овој простор, имено, ‘смртта на субјектот,’ која, не толку неодамна, беше гордо обзнанета *urbi et orbi*, е наследена со нов и широко развиен интерес кон повеќеслојните идентитети кои се појавуваат и се размножуваат во

authored with Chantal Mouffe,³ have become a major source of global inspiration for all those pursuing the idea of radical democratic politics.⁴

In Europe, in particular, the partial successes of the European left, stretching out from the Podemos in Spain, through Syriza in Greece and up to the Balkans’ plenums if you will, have been also assessed against the political impact of Laclau’s thought. Looking for potent theoretical construction that will fix the struggle against the overarching neo/liberal/conservative hegemony in a condition of debilitating mainstream left they all turned, to a greater or lesser extent, to Laclau’s radical democratic theory. In short, it provided counter-hegemonic tools that went beyond the classical Marxist categories of class struggle offering space for forging wider, post-ideological populist coalitions. In this space, “the ‘death of the subject,’ which was proudly proclaimed *urbi et orbi* not so long ago, has been succeeded by a new and widespread interest in multiple identities that are emerging and proliferating in our contemporary world.”⁵ Bringing them politically all together paves the way for the emergence of “populism.” It “occurs when a series of particular “democratic” demands (for better social security, health services, lower taxes, against war, and so on) is enchained in a series of equivalences, and this enchainment produces “the people” as the universal political subject.”⁶

3 Ernesto Laclau and Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy* (New York: Verso, 1985) 1:198

4 Популизмот воопшто и „популистичкиот ум“ се доста дебатирани и оспорувани теми во врска со нивните позитивни или негативни импликации. За преглед на сега огромната дебата види: David Howarth (ed). *Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique* (London and New York: Routledge, 2014) 1: 294

3 Ernesto laclau and Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy* (New York: Verso, 1985) 1:198

4 Populism in general, and “populist reason” in particular, have been hotly contested topics as to their positive or negative implications. For an overview of the now immense debate see: David Howarth (ed). *Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique* (Routledge, London and New York, 2014) 1: 294

5 Ernesto Laclau. *Emancipations* (New York: Verso, 1996) 20.

6 Slavoj Zizek. *In defence of lost causes*. (New York: Verso, 2009), 277

современиот свет.”⁵ Нивната заедничка, политичка артикулација која го предизвикува политичкиот мејнстрим ја поплочува патеката на Лаклоовиот „популизам.” Тој се „изнедрува кога серија на конкретно демократски барања (за еднаквост, правда подобра социјална заштита, здравствени услуги, пониски даноци и сл.) се врзува во синџир на еквиваленции чиј што производ е „народот” како универзален политички субјект.”⁶

Во практична, политичка смисла, ова изгледаше прилично остварливо во случајот на Шпанија и, во малку поинаков опсег, во Грција. Нивните лидери на левицата, спротивно на мејнстримот, беа добро упатени во трудот на Лакло и ги поставија неговите идеи во практика. Искористувајќи ги културните, „групни” наместо само општествените „класни” особености и динамики тие тргнаа по патот на „популистичкиот ум.” Фокусот на првите овозможи градење на широки и флуидни коалиции на разноврсни, општествени и културно, субјектни позиции. Избегнувањето на вторите го понуди многу-потребниот не-редукционистички простор за нивно сојузување во кооперативна политичка платформа. Резултатот, како што е добро познато – повеќе потентна но исто така расцепкана и флукуирачка левица. Од една страна, политичката потентност беше видлива во можноста на Подемос да го предизвика политичкиот мејнстрим во Шпанија и да добие, на регионално, национално и европско ниво, значаен дел од гласовите на шпанските гласачи. Во Грција беше уште поизразено. Сириза, коалицијата на грчката радикална левица, успеа да победи на националните избори и сега е водечка политичка сила во

In practical, political terms this seemed to be quite viable in the cases of Spain and, to a slightly different extent, in Greece. Their non-mainstream left leaders, being well versed in the work of Laclau applied his ideas in practice. Exploiting cultural, “group” rather than strictly social, “class” particularisms and dynamics, they did embark on the road of “populist reason.” The focus on the former enabled building wider and more fluid mobilizations of diverse, socially and culturally, subject positions. The latter, offered the much needed non-reductionist space for joining them in a cooperative political platform. The result, as well known - more potent but also fragmented and yet fluctuating left. On the hand, the political potency was seen in the ability of Podemos to challenge the Spanish political mainstream and to get, regionally and now at the national level, a significant chunk of Spanish voters’ ballots. In Greece it was even more explicit. Syriza, the coalition of the Greek radical left, succeeded in winning the national elections and is now the leading political force in the country. On the other, both political subjects remained loose and unstable political enterprises which in a short run, as well known, already questioned their vaguely stated ideological convictions. In the longer run, it also questions their ability to govern viably and functionally.

Laclau’s influence has been also sensed in the Balkans; in Croatia (2010), Bosnia (2013), Bulgaria (2012) and, in particular, in the Republic of Macedonia (2014-2016). In the past few years, anti-establishment movements spread in the region, challenging the authoritarian dogma, both in its right-wing nationalist and/or (pseudo) left mainstream bureaucratic dressing. The so-called “plenums,” - extra-institutional political forums of direct, deliberative democracy, stirred equivalential dynamics of wider coalitions building, promising pathways for democratic change. Yet, despite the initial political successes, they failed to shape longer-

5 Ernesto Laclau. *Emancipations* (New York: Verso, 1996) 20.

6 Slavoj Zizek. *In defence of lost causes*. (New York: Verso, 2009), 277

земјата. Од друга страна, обата политички субјекти останаа лабави и нестабилни политички потфати што на краток рок веќе ги проблематизира нивните широко изразени идеолошки убедувања. На подолг рок, тоа ја проблематизира и нивната способност да владеат одржливо и функционално.

Влијанието на Лакло беше исто така почувствувано и на Балканот. Во Хрватска (2010), Босна и Херцеговина (2013), Бугарија (2013) и, конкретно, во Република Македонија (2014-2016). Во изминативе неколку години, во регионот се проширија анти-естаблишмент движења кои ја предизвикаа авторитарната догма во обете, десни – националистички и/или (псевдо) леви бирократски, мејнстрим варијанти. Таканаречните пленуми – екстра-институционални политички форуми на директна, делиберативна демократија, поттикнуа еквивалентни динамички на градење на широки коалиции, ветувајќи патишта за темелни, демократски промени. Сепак, и покрај почетните политички успеси, тие не успеаа да оформат подолготрајни коалиции и, за разлика од Шпанија и Грција, институционално да ги предизвикаат корумпираните политички елити. Наместо тоа, последниве надвладаа употребувајќи ја исто, за воља на вистината, силата на популизмот за ребрендирање на нивните десни (или псевдо-леви) дискурси.

Зошто тоа е така? Очигледно, како што Лакло самиот тврдеше, популизмот и во неговата лева и десна варијанта може да биде еднакво плоден. Сим исто се согласува кога вели „новите движења може еднакво политички да не одведат во десна како и во лева насока.”⁷ Со други зборови, политичката десница може еднакво да добие. Ова, како и да е, не само што ја проблематизира универзалната (хуманистич-

lasting alliances and, unlike in Spain and Greece, to institutionally challenge the corrupted political elites. Instead, the later prevailed, also using, as a matter of fact, the force of populism for rebranding their own right (or pseudo-left) wing discourses.

Why was this so? Obviously, as Laclau himself claimed, populism, both in its left-wing and right-wing variants, can be equally fruitful. Sim also agrees with it when saying “new struggles could as well take us in a rightward as a leftward direction politically.”⁷ In other words, the populist right can equally benefit as well. This however, not only questions the universal (humanist and progressivist) fruitfulness of Laclau’s thought but also binds it down with the structural conditions, both in socio-political and cultural terms. Culture, in particular seem to matter a lot. Populism, in Laclau’s own words, can be also regarded “as a dimension of political culture which can be present in movements of quite different ideological sign.”⁸ That means that authoritarian illiberal societies with less egalitarian and pluralist political experiences and cultures will be more prone to embrace right-wing rather than left-wing populism.

The Balkans, as I argue here, are an example of that. Lacking a genuine civic society and historically prone to cultural and political authoritarianism they seem unfit, at least not enough, to effectively embrace “populist reason.” Not in this stage of their development and not in its “progressivist, humanist” variant. This presumption, in particular, and not only from an empirical perspective, concerns me most in this paper. To give an answer to it, however, I will firstly briefly delineate Laclau’s main and foundational theses in “Hegemony” followed by an interpretation of “Populist reason.” As I put it in the introduction, rather than a critical analysis and

7 Sim, Post-Marxism, 28

7 Sim, Post-Marxism, 28

8 Laclau, Populist reason, 14

ка и прогресивна) корисност на Лакловата идеја за популизмот туку исто така ја врзува со структуралните услови, во обата социо-политички и културни контексти. Културата, изгледа е особено важна а популизмот, во зборовите на Лакло, може да се смета „за димензија на политичката култура која може да биде присутна кај движења со прилично различен идеолошки отпечаток.”⁸ Тоа претпоставува дека авторитарни, нелиберални општества со помалку егалитаристички и плуралистички искуства и култури ќе бидат повеќе наклонети да го прифатат десниот отколку левиот популизам.

Балканот, се чини, е токму таков пример. Во недостаток на автентично цивилно општество и историски наклонет кон политички и културен авторитаризам тој изгледа неподготвен, барем не доволно, за ефективно прегрнување на „популистичкиот ум.” Не во оваа фаза на развој и не во неговата „прогресивна и хуманистичка” варијанта. Оваа претпоставка, конкретно, и не само од емпириска гледна точка, ме засега најмногу во овој есеј. За да го одгонетнам тоа, како и да е, најпрво ќе ги разлачам основните тези на Лакло во „Хегемонија“ следени со интерпретација на „Популистичкиот ум.“ Како што веќе наведов во воведот, наместо критичка анализа и теориско соочување со мислата на Лакло, мојата цел е да ја илустрирам неговата политичка философија и, подоцна, да го побарам нејзиниот практичен, политички импакт. Следува многу кратка критика и екскурс за најзината можна апликација во случаите на шпанската (Подемос) и грчка (Сириза) левица. Тука ќе ги потцртам структурните услови кои доведоа до раст на популистичката левица таму и стратегите кои таа ги употреби во сопственото политичко искачување.

engagement with Laclau’s thought, my aim here is to illuminate his political philosophy and to search for its practical impact latter. Next comes a very brief critique and an excursus on its possible application in the cases of Spanish (Podemos) and Greek (Syriza) left. I will underline the structural conditions that led to the rise of the populist left there and the strategies it used in its political ascent. Lastly I will offer a comparative “translation” of Laclau’s work in the Balkans, dealing specifically with the case of Macedonia.

Hegemony

In David Howarth’s view, “there are multiple ways to classify and present a thinker’s work.”⁹ (1) A genealogical mode, (2) a mode of connecting the author’s central ideas to the particular contexts in which he or she wrote (Skinner) or, (3) abstraction of the key concepts and logics with a view to evaluating the essence of a thinker’s contribution.¹⁰ Following his footsteps I am also combining the second and the third approach. The aim is to underline and evaluate Laclau’s main ideas but also to relate them to the surrounding and (co) constitutive contexts. Obviously, the core of his thought has been developed in his seminal “Hegemony and Socialist Strategy,”¹¹ which also served as a ground for his more recent reflexions.¹² Written in 1986 “Hegemony” anticipated the end of the Cold War and the end, as such, of the practical ideological division between the West

9 David Howarth. Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique. 21.

10 Howarth, Post-Marxism, 21

11 Laclau and Muffe, Hegemony, 47:93

12 For an excellent overview of the overall development of Laclau’s thought see the above-mentioned: David Howarth. Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique. (London: Routledge, 2014). 1:294. I am thankful to Ljupco Petkovski for bringing this book to my attention.

Најпосле, јас ќе понудам компаративен „превод“ на Лаклоовиот труд на Балканот, занимавајќи се конкретно со случајот Македонија.

Хегемонија

Според Дејвид Хауарт, „постојат многу методи на класифицирање и претставување на трудот на еден мислител.“⁹ (1) Генеалогски метод, (2) метод на поврзување на централните идеја на авторот со конкретните контексти во кои тој или таа пишувал (Скинер) или, (3) апстракција на клучните концепти и логика со поглед на оценување на суштината на придонесот на мислителот.¹⁰ Следејќи ги неговите чекори, исто ги комбинирам вториот и третиот пристап. Целта е да се подвлечат и оценат главните идеи на Лакло но исто така да се поврзат со опкружувачките и (ко)основачки контексти. Очигледно, јадрото на неговата мисла било развиено во неговата клучна „Хегемонија и социјалистичка стратегија“,¹¹ која служеше како основа и за неговите понеодамнешни размислувања.¹² Напишана во 1986, „Хегемонија“ го антиципираше крајот на Студената војна и крајот, како таков, на идеолошката подвоеност помеѓу Западот и Истокот. Наизглед, да го парафразирам Фукујама, таа го антиципираше и „крајот“ на самата идеолошка историја и поврзаната и мисла. Сепак, наместо безусловно прифаќање на надоаѓачката и неограничена хегемонија на либералниот капитализам

and the East. Seemingly, to paraphrase Fukuyama, it also anticipated “the end” of the very ideological history and related thought. Yet, rather than unconditionally accepting the upcoming and unrestrained hegemony of the liberal capitalism and the historical defeat of the socialist left, it embarks on the necessary reconstruction of the Marxist thought and its main categories. Socialism now, Laclau and Mouffe argued, “should no longer focus on class warfare. Instead, socialists should seek to unite discontented groups – such as feminists, gay people, environmentalists, the unemployed – against a clearly defined enemy, usually the establishment.”¹³ There they turned to the concept of hegemony. Hegemony, to be more specific, signifies not only the practical supremacy of the free-market ideology but also, speaking in historical terms, the whole cluster of tactics, socialisation techniques and normalisation strategies this system used to ‘interpellate subjects’ and to legitimize its existence. Developed by Gramsci, it simply portrayed not only the economic and materialist predetermination of the (class) relations in a capitalist society but also its cultural, discursive setting that gave meaning to its practical and symbolic Real.

Situating Gramsci in the postmodern capitalist setting of the 80es, and drawing on poststructuralist epistemologies Laclau and Mouffe simply reconstructed the classical categories of Marxism centred on the notions of class and class struggle. Their approach, accordingly, consists of the following moves: (1) to the notion of economic determinism it confronted the idea of cultural relativism/pluralism, (2) to the idea of fixed and socially predetermined class identities it confronted the notion of fluid, fragmented political identities whereby, (3) the

9 David Howarth. Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique. 21.

10 Howarth, Post-Marxism, 21

11 Laclau and Mouffe, Hegemony, 47:93

12 За одличен преглед на општиот развој на мислата на Лакло види во: David Howarth. Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique. (London: Routledge, 2014). 1:294. Му благодарам на Љупчо Петковски што ми го привлече вниманието на оваа книга.

13 Giles Tremlett, “The Podemos revolution: how a small group of radical academics changed European politics,” Guardian, March 31, 2015

и на историскиот пораз на социјалистичката левица, книгата се зафаќа со неопходната реконструкција на марксистичката мисла и нејзините главни категории. Социјализмот сега, тврдеа Лакло и Муф, „не треба повеќе да се фокусира на класната војна. Наместо тоа, социјалистите треба да ги обединуваат незадоволните групи – како феминистките, геј популацијата, поборниците за заштита на природната средина, невработените – наспроти јасно дефиниран непријател, вообичаено естаблишментот.“¹³ Тука тие се вртат кон концептот на хегемонија. Последнава, да бидеме посепцифични, означува не само практична превласт на идеологијата на слободниот пазар туку, зборувајќи од историски аспект, цел корпус на тактики, социјализаторски техники и стратегии за нормализација кои овој систем ги употребува за „интерпелација на субјектот“ и легитимација на сопственото постоење. Развиен од Грамши, тој едноставно ја портретира не само економската и материјалистичка предодреденост на (класните) односи во капиталистичкото општество туку и културното и дискурзивно опкружување кое му дава симболичко значење на Реалното.

Сместувајќи го Грамши во постмодерниот капиталистички контекст на осумдесеттите, и потпирајќи се врз постструктуралистички епистемологии, Лакло и Муф едноставно ги реконструираа класичните категории на Марксизмот засновани врз поимите на класа и класна борба. (1) На материјализмот и економскиот детерминизам тие му ја спротивставија идејата за културен релативизам/плурализам; (2) на концептот за фиксирани и општествено предетерминирани класни идентитети тие се спротивставија со идејата за флуидни, расцепкани идентитети каде

logic of diversity overcomes the logic of equivalence.¹⁴ Fragmentation and fluidity, according to them, mirror the differing group dynamics in late capitalism whereby a variety of culturally predetermined identities, rather than unitary social (class) identities, fight their way under the sun. Organised in loose and fluctuating coalitions, these “new social movements,” based on ethnic, sexual, urban and ecological affiliations which override and make obsolete the class moment, are the new politically potent actors on the stage. And it is they who, according to Laclau and Mouffe, shape the context and the concept of the post-modern “radical democratic politics.” ‘Radical’ here, as Sim showed, means irreducibility “to a unitary foundational principle (working-class consciousness in a class struggle, for example), and ‘democracy’ the ongoing ‘displacements’ generated by the expansion of the egalitarian imaginary.”¹⁵ “Working-class struggles can then be, as Laclau and Mouffe put it, ‘redimensioned’ as a plurality of often conflicting struggles, but, more importantly, shown to offer exciting opportunities for new alliances challenging the political establishment (as in the case of the événements where students and workers combined to confront the French state).”¹⁶ Consequently, in this setting the build-up of new alliances whereby the “identification of discursive conditions for the emergence of a collective action, directed towards struggling against inequalities and challenging the relations of subordination”¹⁷ is the main theoretical and practical task. Ever since then “Hegemony” has stirred an enormous debate in the post-Marxist left as well critiques from its more classical Marxist variants.¹⁸ Laclau and Mouffe themselves

14 Laclau and Mouffe, *Hegemony*, 47:93

15 Stuart Sim. *Post-Marxism*, 27.

16 *Ibid*, 28.

17 *Ibid*, 23.

18 Simon Critchley and Oliver Marchart. *Laclau: A Critical Reader* (London: Routledge, 2004). 1:368

13 Giles Tremlett, „The Podemos revolution: how a small group of radical academics changed European politics,” *Guardian*, March 31, 2015

што (3) логиката на диверзитет ја надминува логиката на еквивалентност.¹⁴ Расцепканоста и флуидноста, според нив, ја отсликува динамиката на различните групи во доцниот капитализам каде што разноликост на културно предодредени идентитети, наместо унитарни општествени (класни) идентитети, се бори за своето место под сонцето. Организирани во лабави и флукуирачки коалиции, овие „нови општествени движења,” зановани на етнички, сексуални, урбани и еколошки приврзаности кои го редефинираат и застаруваат класниот момент, се новите политички потентни актери на сцената. И токму тие, според Лакло и Муф, го обликуваат контекстот и концептот на постмодерните „радикални демократски политики.” ‘Радикално,’ тука, како што покажува Сим, значи несводливост „на унитарен основачки принцип (класна свест и класна борба, на пример) и ‘демократија’ – тековните ‘разместувања’ генерирани со експанзијата на егалитаристичката замисла.”¹⁵ „Борбата на работничката класа тогаш, според Лакло и Муф, може да биде ‘редимензионирана’ како мноштво на често конфликтни судири но, уште поважно, како можност за нови, возбудливи коалиции кои го предизвикуваат политичкиот естаблишмент (како на пример во случајот на ‘les événements’ од 1968 кога студентите и работниците се соединија во судирот со француската држава).”¹⁶ Како последица, изградбата на нови коалиции во овој сетинг каде што „идентификацијата на дискурсивни услови за појава на колективна акција, насочена кон борба против нееднаквостите и предизвикување на односите на потчинување”¹⁷ е главната теориска и практична задача. Оттогаш „Хегемонија” поттикна огромна де-

continued developing their main theses. It was in 2005, nevertheless, that is, Verso’s publication of Laclau’s *Populist reason* that placed it in the centre, as I said above, of the post 2008 global left debate.

Populist reason.

“The royal road to politics?”

As well known, the 2008 global economic crisis provoked, among the others, a widespread global resentment and appearance of new social movements such as the “Occupy” in the US, the “Indignados” in Spain and many others. In organisational terms, despite their idiosyncratic socio-cultural qualifications, they all represented loose coalitions which overlapped in the struggle against the global, corporate techno-capitalism and the tremendous inequalities gap it produced in terms of power and the distribution of socio-economic resources. It was in this material setting wherein Laclau’s theoretical ideas again resonated with potency. The “new social movements’ coalitions” was something he and Mouffe advocated ever since the publication of “Hegemony” in the 80s. Placed now in twenty-first’s century post-industrial, postmodern context whereby all the old social allegiances to class were being seemingly overrun by culturally predetermined forms of identification it seemed that the book’s predictions have come true. Because of its popular and populist appeal however, as well as the updated strategies needed for building wider coalitions a further elaboration was necessary. It was to be found in Laclau’s “Populist reason.” Let me explain this.

Published by Verso in 2005 it tackles straightforwardly populism’s “marginal position within the discourse of social science - the latter having confined it to the realm of the unthinkable, to being the simple opposite of political forms dignified with the status of a full

14 Laclau and Muffe, *Hegemony*, 47:93

15 Stuart Sim. *Post-Marxism*, 27.

16 *Ibid*, 28.

17 *Ibid*, 23.

бата кај пост-максистичката левица како и критики од нејзините покласични марксистички варијанти.¹⁸ Самите Лакло и Муф продолжија да ги развиваат нивните идеи проширувајќи ги главните категории на „Хегемонија.“ Како и да е, издавањето на Версо на Лакловиот „Популистички ум“ во 2005 година, го постави повторно во центарот на, како што кажав погоре, дебатата на левицата која следеше после глобалната економска криза од 2008 година.

Популистички ум.

„Кралски пат кон политиката“?

Како што е познато, глобалната криза од 2008 предизвика, меѓу другото, раширено глобално незадоволство но и појава на нови општествени движења. „Окупај“ (Осципу) во Соединетите американски држави и пошироко, „Индигнадос“ (Indignados) во Шпанија и многу други. Овие движења, и покрај нивните идиосинкретски квалификации, претставуваа лабави коалиции кои се преклопуваа во борбата против глобалниот, корпоративен техно-капитализам и огромниот џеб на нееднаквости кои тој ги произведе во поглед на редистрибуцијата на моќта и социо-економските ресурси. Токму во рамките на овој материјално опкружување идеите на Лакло повторно одекнаа со потентност. Впрочем уште од објавувањето на „Хегемонија“ во осумдесеттите тој и Муф се залагаа за коалиции на „новите општествени движења.“ Ставени сега во пост-индустрискиот, пост-модерен контекст на дваесет и првиот век каде што сите општествени привржености кон класата беа наводно надминати од културно предодредени форм на идентификација се чинеше дека препоставките на книгата се оствариле. Како и да е, токму поради нивната популарна и популистичка

rationality.”¹⁹ This relegation, in Laclau’s understanding, “has been possible only because, from the very beginning, a strong element of condemnation has been present in the consideration of populist movements. Populism has not only been demoted: it has also been denigrated. Its dismissal has been part of the discursive construction of a certain normality, of an ascetic political universe from which its dangerous logics had to be excluded.”²⁰

Hence, unlike the ‘normal’ and rational in politics, populism reflected the shallow, superficial and provincial; a vague rhetorical demagoguery rather than a logical comprehension of political complexities. Moreover, and this is something rationalist academia has found very hard to cope with and hence its status:

populism itself tends to deny any identification with or classification into the Right/Left dichotomy. It is a multiclass movement, although not all multiclass movements may be considered populist. Populism probably defies any comprehensive definition. Leaving aside this problem for the moment, populism usually includes contrasting components such as a claim for equality of political rights and universal participation for the common people, but fused with some sort of authoritarianism often under charismatic leadership. It also includes socialist demands (or at least a claim for social justice), vigorous defence of small property, strong nationalist components, and denial of the importance of class. It is accompanied with the affirmation of the rights of the common people as against the privileged interest groups, usually considered inimical to the people and the nation. Any of these elements may be stressed according

18 Simon Critchley and Oliver Marchart. *Laclau: A Critical Reader* (London: Routledge, 2004). 1:368

19 Laclau, *Populist Reason*, 19

20 *Ibid*, 19

привлечност, како и ажурираните стратегии потребни за градење пошироки коалиции понатамошна елаборација беше неопходна. Таа можеше да се најде во Лаклоовиот „Популистички ум.“ Објавен од издавачката куќа Версо во 2005, трудот директно се занимава со популизмот и неговата „маргинална положба во рамките на дискурсот на општествените науки – ограничена од страна на подоцнежниот во областа на немисливото, како обична спротивност на политичките форми почестени со статусот на полна рационалност.“¹⁹ Ова пренасочување, според разбирањето на Лакло, „било можно бидејќи, од самиот почеток, многу силен елемент на осуда бил присутен во разгледувањето на популистичките движења. Популизмот, не само што бил деградиран, туку бил и понижен. Неговото отфрлување било дел од дискурсивната конструкција на одредена нормалност, на еден аскетски политички универзум од кој неговата опасна логика морала да биде исклучена.“²⁰

Оттука, за разлика од „нормалното“ и рационалното во политиката, популизмот го отсликуваше плиткото, површното и провинциското; нејасна реторичка демагогија наместо логичко разбирање на политичките комплексности. Уште повеќе, и ова е нешто со што рационалистичката академија многу тешко се справуваше, и токму оттука неговиот статус:

самиот популизам тежнее да отфрли било каква идентификација со или класифицирање во рамките на дихотомијата Левица/Десница. Тој е повеќекласно движење, иако не сите повеќекласни движење може да се сметаат како популистички. Популизмот, најверојатно, се спротивставува на било каква посеопфатна дефиниција. Оставајќи го настрана овој про-

to cultural and social conditions, but they are all present in most populist movements.²¹

This accorded multiplicity of meaning which translated into inability to, more or less, precisely conceptualise populism, according to Laclau was more to the “limitation of ontological tools available to political analysis” rather than to the subject of populism itself. *A priori* imbued with pejorative, negative meanings, populism is relegated to a mere epiphenomenal level.²² However, the question of importance for Laclau is not the perceived vagueness of populism *per se*; it is the vagueness and indeterminacy of the social reality as such. Far from the rationalistic ideal of fully and rationally administered reality it is itself vague and undetermined, a discursive product of contingent articulations expressing fragmented and fluctuating identities. And in that case, and this is Laclau’s major point, “wouldn’t populism be, rather than a clumsy political and ideological operation, a performative act endowed with a rationality of its own - that is to say, in some situations, vagueness is a precondition to constructing relevant political meanings?”²³

This is the core analytical assumption of his argument and henceforth the starting position for the deeper theoretical fundamentals of the idea of “populist reason.” Before we get to this, however, we need to also understand Laclau’s ontology. Developed in ‘Hegemony, he draws on the categories of 1) discourse, 2) empty signifiers and hegemony and 3) rhetoric. The first is the primary terrain of the constitution of objectivity; the language realm where no positive terms exist but only differences, accordingly shaping the identities and related action. The second is about the signifying games that accord

21 Ibid, 4

22 Ibid, 17

23 Ibid, 18

19 Laclau, *Populist Reason*, 19

20 Ibid, 19

блем само за момент, популизмот вообичаено вклучува спротивставени компоненти како барање за еднаквост на политичките права и универзална партиципација на обичните луѓе но споени со неков вид на авторитаризам често под харизматско водство. Тој исто така вклучува социјалистички барања (или барем барања за социјална правда), силна одбрана на ситната сопственост, цврсти националистички компоненти и негирање на важноста на класата. Тој е придружен со афирмација на правата на обичните луѓе против привилегираните групи на интерес, најчесто сметани за штетни за народот и нацијата. Било кој од овие елементи може да се потенцира во согласност со културните и општествени прилики, но тие сите се присутни во мнозинство популистички движења.²¹

Сето ова придава мноштво на значења кои се преведуваат во неможност за, повеќе или помалку, прецизно концептуализирање на популизмот. Според Лакло ова е повеќе резултат на „ограничувањето на онтолошки алатки кои и стојат на располагање на политичката анализа” а помалку на субјектот на самиот популизам.²² *A priori* задоен со пежоративни, негативни значења, популизмот е сведен на обичен епифеномен. Како и да е, прашање од важност за Лакло не е претпоставената нејасност на популизмот *per se*; тоа е нејасноста и неодреденоста на општествената реалност како таква. Далеку од рационалистичкиот идеал за целосно и рационално администрирана реалност таа самата е нејасна и неодредена, дискурсивен производ на случајни артикулации кои изразуваат расцепкани и флукуиращки идентитети. И во тој случај, и оваа е главната поента на Лакло „не

the hegemonial role of a signifier of an impossible object within the field of a (failed) irretrievable totality assuming the very representation of this incommensurable totality as such. The third, eventually, if the empty signifier arises from the need to name an object which is both impossible and necessary, the hegemonic operation will be catachrestical, i.e rhetorical. That is, the usage of figural terms which cannot be substituted by a literal ones is essential (and catachrestical) for the political construction of “the people.”²⁴ In short, for Laclau, and this is the major ontological difference between his form of post-Marxism and the more classical Marxist schools of thought, there is no a priory existing objective reality. Its constitution takes place within the realm of language and the interplay of differences. This interaction however is constitutive of the totalising whole. An excluded element of this differentiation assumes the representation of an incommensurable totality in relation to which all the other (internal) differences become relational and equivalent. Equivalence subverts difference and their tension shapes mutual identification and group identity. Its political, hegemonic articulation, in a final instance, is catachrestical.

“Populist reason,” in this theoretical setting, operates on the following principles. Following a social demand which operationalizes firstly as request, the equivalentialisation of which with other request turns into a demand, a claim eventually emerges, that is, a political claim. Now, a plurality of requests/demands develops, turning these into popular demands constituting as such, in the final instance, the people. For Laclau this is the embryo of the populist configuration. Based, again, on the social demand as the smaller unit of analysis, it is presupposed on the next three structural preconditions.

21 Ibid, 4

22 Ibid, 17

24 Ibid, 72.

би ли бил популизмот, наместо климава политичка и идеолошка операција, перформативен акт обдарен со сопствена рационалност – што ќе рече, во некои ситуации, нејсноста е предуслов за создавање на релевантни политички значења?”²³

Ова е централната аналитичка претпоставка на Лакло и оттука почетна теоретска основа на идејата за „популистички ум.” Пред да дојдеме до неа, како и да е, потребно е да ја разбереме онтологијата на Лакло. Развиена во „Хегемонија” таа се заснова на категориите на (1) дискурс, (2) празни означувачи и хегемонија и (3) реторика. Првата е примарниот терен на засновање на објективноста, областа на јазикот каде не постојат позитивни термини туку само разлики, соодветно обликувајќи ги идентитетите и поврзаната акција. Втората е за означувачките игри што назначуваат хегемониска улога на означувач на невозможен објект внатре во полето на (пропадна) неповратен тоталитет преземајќи ја самата репрезентација на овој немерлив тоталитет како таков. Третата, најпосле, доколку празниот означувач се воздигнува од потребата за именување на објект кој е истовремено невозможен и неопходен, хегемониската операција ќе биде катахрезичка, т.е. реторичка. Тоа е, употребата на фигуративни термини кои не можат да се заменет со буквални е есенцијална (и катахрезичка) за политичката конструкција на „народот.”²⁴ На кратко, за Лакло, и ова е главната онтолошка разлика помеѓу неговиот пост-марксизам и класичните марксистички школи, не постои а приоритетна објективна реалност. Нејзината конституција се случува во областа на јазикот и интеракцијата на разлики. Оваа интеракција, како и да е, е конститутивна за тотализирачката целина. Ис-

- 1) The formation of an internal antagonistic frontier separating the people from power
- 2) An equivalential articulation of demands making the emergence of people possible and,
- 3) Unifications of various demands - the equivalence of which, up to that point, had not gone beyond a feeling of solidarity – into a stable system of signification.²⁵

Importantly, the second and the third precondition are related with the notion of the “empty signifier.” That is, the equivalence of the demands is possible whenever an (internal) element of this differentiation assumes the representation of the whole which integrates them in a coherent system. Serving as a common denominator, the signifier (words, images) condenses the particularisms and steers the division between ‘us and them’ forming thus the much needed antagonistic political frontier. Ultimately, this system of signification crystallizes in a certain “discursive identity which no longer represents democratic demands as equivalent, but the equivalential link as such.” It is only through that moment of crystallization that the Laclau_ian “people” of populism are being constituted.²⁶ Notably, these three structural demands as well as the social responses to them have never developed linearly or in a unified fashion irrespective of the social context. Accordingly, the performance and, accordingly, successes of the populist endeavours have varied. More importantly, these demands have been equally performed by the left and the right. As Laclau notes, “given the indeterminacy of the relation between ontic content and ontological function – this function can be performed by signifiers of an entirely opposite political sign. That is why, between

23 Ibid, 18

24 Ibid, 72.

25 Ibid , 72-74.

26 Ibid, 93.

клучен елемент од оваа диференцијација го презема претставувањето на немерливиот тоталитет во врска со кој сите други (внатрешни) разлики постануваат релациони и еквивалентни. Еквивалентноста ја поткопува различноста а тензијата меѓу нив ја обликува взаемната идентификација и групниот идентитет. Нивната политичка, хегемониска артикулација, во крајна инстанца, е катахрезичка.

„Популистичкиот ум,” во овој теоретски амбиент, оперира врз следниве принципи. Следствено на општествена потреба која најпрво се операционализира како тврдење, чијашто еквиваленцијализација со другите потреби прераснува во побарување, најпосле произлегува барање, политичко барање. Следува развојна мноштво на барања/тврдења, претворувајќи ги во народни барања и конституирајќи го, во крајна инстанца, народот како таков. За Лакло ова е ембриото на популистичката конфигурација. Засновано, повторно, на општествено барање како помала аналитичка единица, тоа е претпоставено врз следниве три структурни предуслови.

- 1) Формирање на внатрешна антагонистичка граница која го дели народот од власта;
- 2) Еквиваленцијална артикулација на барања кои ја овозможуваат појавата на народот; и,
- 3) Обединување на различни барања чијашто еквиваленција, се до тој момент, не отишла отаде чувството на солидарност – во стабилен систем на означување.²⁵

Важно, вториот и третиот предуслов се поврзани со поимот на „празен означувач.” Тоа ќе рече, еквиваленцијата на барања е можна кога (внатрешен) елемент на оваа диференцијација го презе-

left-wing and right-wing populism, there is a nebulous no-man’s-land which can be crossed – and has been crossed - in many directions.”²⁷

In order to support his theses Laclau points to many practical-political examples whereby the formation of popular-populist identities followed, or not, the formative trajectory mentioned above. Due to the space limit I will only underline the eighties formation of the Polish movement Solidarnosz. Initially, it emerged as a social demand of the specific branch of the polish labour – that of the dockyard workers in the coastal industrial port of Gdansk. Asking for workers’ rights and broader social change they inspired a plethora of similar workers’ demands by the other sectors of the polish labour force and it also induced their equivalentialisation. Moreover, their democratic content attracted other strata from the polish society dissatisfied with the corrupted communist government. Their democratic demands, hence, became popular demands attracting also the liberals and the nationalists. Following this, a shared notion of “the people” emerged. Importantly, however, this heterogeneous chain of equivalences reached its point of crystallization around the figure of Lech Valesa and the Solidarnosz movement which both functioned as empty signifiers. In Lacanian terms, their name grounded the unity of the emerging object and, as such this very *objet petite a* gave rise to a new hegemonic subject. As result, an antagonistic frontier between the Polish people and the ruling communist elite emerged, cementing into a stable system of signification. The rest is history.

Instead of a critique

Laclau’s reversed “normalisation” of populism can be also criticized. Except for the political right which seems quite at ease and equally enthusiastic with the political domestication of populism everybody else

²⁵ Ibid , 72-74.

²⁷ Ibid, 87.

ма претставувањето на целината и ги интегрира во кохерентен систем. Служејќи како заеднички именител, означувачот (зборови, слики) ги згуснува особеностите и ја поттикнува поделбата помеѓу ‘ние и тие’ формирајќи ја оттука многупотребната антагонистичка политичка граница. Конечно, овој систем на означување кристализира во одреден „дискурзивен идентитет кој повеќе не претставува демократски барања како еквивалент, туку еквиваленцијален линк како таков. Токму низ овој момент на кристализација Лаклоовиот “народ” на популизмот е конституиран.²⁶ Забележително, овие три структурни предуслови како и општествените одговори на нив никогаш не се развиле линеарно или на единствен начин без оглед на општествениот контекст. Следствено, перформансите и, соодветно, успехите на популистичките потфати варираше. Уште поважно, овие барања биле еднакво извршувани и од левицата и десницата. Како што самиот Лакло забележува „имајќи ја предвид неодреденоста на односот помеѓу онтичката содржина и онтолошката функција – оваа функција може да биде извршувана од означувачи од целосно спротивен политички знак. Токму затоа, помеѓу левиот и десниот популизам постои маглива ‘ничија земја’ која може да се премине – и била премината – во многу насоки.”²⁷

Се цел да ги поддржи своите тези Лакло покажува кон многу практично-политички примери каде формацијата на народно-популистички идентитети ја следи, или не, формативната траекторија спомнатата погоре. Поради просторното ограничување јас ќе го потенцирам примерот со формирањето, во осумдесеттите, на полското движење Солидарност. Иницијално, тоа се појави како општествено

seems concerned. The liberals for instance, as Zizek notes, see populism as a form of proto-fascism signalling the demise of political reason. For them, only rational administration of the end of history and ideology is viable despite the continual crisis of their project. Zizek himself, questions populism on many accounts, political but also philosophical. For him,

“not only is populism not the arena within which today’s emancipatory projects should inscribe themselves, but one should even go a step further and propose that the main task of contemporary emancipatory politics, its life-and-death problem, is to find a form of political mobilisation that, while (like populism) critical of institutionalised politics, will avoid the populist temptation.”²⁸

Intriguing but yet, as I stated above, my aim here is not to enter into a polemic as to the philosophical fundamentals of Laclau’s thought. Rather, I search for evidence of the practical applicability of his construct. In order to do that, I go with the cases of Podemos and Spain and, respectively, Syriza in Greece.

Excursus I - Podemos

Clearly, as well known, the Eurozone crisis explosion in 2009 was the major, external-structural momentum that precipitated the rise of the Podemos in Spain and of the Spanish populist left in general. Spain, being a liberal-democratic country since 1975 had steadily transformed itself into a stable European democracy despite the bitter dictatorial experiences with the Francoism. Ever since 1978 a ‘spirit of consensus’ underlined Spanish politics which, together with the country entrance in the EU in 1986, provided for stable political and economic relations in the country. The hegemony the leading elites were relying on was based exactly on this

26 Ibid, 93.

27 Ibid, 87.

28 Slavoj Zizek, In defence of lost causes, 269.

барање на специфичен дел на полските работници – оние пристанишни работници од крајбрежното индустриско пристаниште Гдањск. Залагајќи се за работнички права и пошироки општествени промени тие поттикнаа мноштво на слични работнички барања индуцирајќи нивна еквивалентизација. Згора на тоа, нивната демократска содржина привлекува други слоеви на полското општество незадоволни од курумпираната комунистичка власт. Нивните демократски барања, оттука, постанаа народни барања привлекувајќи ги исто така и либералите и националистите. По ова, споделено поимање на „народ“ се појавува. Важно, како да е, овој хетероген синџир на еквивалентии ја достигна својата точка на кристализација околу фигурата на Лех Валенса и движењето Солидарност кои обата функционираа како празни означувачи. Во Лакановска смисла, нивното име го втемели единството на појавниот објект и како таков, овој иницијален *objet petite a* прерасна во нов хегемониски субјект. Како резултат, се појави антагонистичка граница помеѓу полскиот народ и владеачките комунистички елити, цементирајќи се во стабилен систем на означување. Останатото е историја.

Наместо критика

Лаклоовата обратна ‘нормализација’ на популизмот може да биде и предмет на сериозна критика. Со исклучок на политичката десница која изгледа сосема смирено и еднакво ентузијастички во врска со политичкото припитомување на популизмот сите останати се загрижени. Либералите на пример, како што забележува Жижек, во популизмот гледаат форма на прото-фашизам кој го означува падот на политичкиот ум. За нив, само рационална администрација на крајот на историјата и идеологијата е целисходна и покрај континуираната криза на нивниот проект. Самиот Жижек пак, го проблематизира популизмот

equilibrium and the continual economic advance of the Spanish society ever since then. Yet, thanks to the Eurozone crisis and corrupt urban projects causing the massive real estate bubble, this hegemonic link was also undermined. Additionally weakened by the austerity measures for saving the euro imposed by Germany and the European (and global) financial oligarchy the Spanish post 1975 consensus was brought to halt. The country, in the Gramscian parlance of Pablo Iglesias, the current leader of the Podemos, entered an organic crisis which is the situation when the ruling institutions and elites lose their political legitimacy.²⁹ All this, as well explained by Iglesias, led to the emergence of the Spanish populist left and the birth of the Podemos.³⁰

What was Laclau’s impact in these conditions? Initially, as well known, it was the Indignados movement and the massive protests and encampments in the summer of 2011 which released one of the principal slogans of the emerging populist left: “We are neither right nor left, we are coming from the bottom and going for the top.”³¹ Undoubtedly, together with *contra la casta* it will also be one if the major empty signifier of the movement. Also, it was, “in Laclau’s terms, “the formation of an internal antagonistic frontier” like this, between a broadly defined sense of “the people” and a ruling class unwilling to yield to their demands, that readies the ground for a populist movement like Podemos.”³² Their leaders, importantly, were all well versed in Laclau’s thought. Embracing,

29 Pablo Iglesias. Understanding Podemos. *New Left Review* 93, May-June 2015.

30 Iglesias, Understanding Podemos, 10

31 Dan Hancox, “Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos,” *Guardian*, February 9, 2015.

32 Dan Hancox, “Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos,” *Guardian*, February 9, 2015

на многу основи, политички но исто и философски. За него,

не само што популизмот не е арена во рамките на која денешните еманципаторски проекти треба да се впишат туку, треба да се оди чекор понапред и да се предложи дека главна задача на современата еманципаторска политика, нејзиното прашање на живот и смрт, е да се најде форма на политичка мобилизација која, иако (како популизмот) е критичка кон институционализираната политика, ќе го избегне популистичкото искушение.²⁸

Интригирачки но сепак, како што спомнав погоре, мојата цел тука не е полемика со философските основи на мислата на Лакло. Јас повеќе сум во потрага по доказ за практичната апликабилност на неговата конструкција. Со таа цел, продолжувам со изложување на случајот на Подемос во Шпанија и, соодветно, на Сириза во Грција.

Екскурс I – Подемос

Евидентно, како што е добро познато, експлозијата на кризата на Евроната во 2009 беше главниот, надворешно-структурен моментум кој го предизвика растот на Подемос во Шпанија и воопшто на шпанската популистичка левица. Шпанија, како либерално-демократска земја од 1975 постепено се трансформираше во стабилна европска демократија и покрај горчливото диктаторско искуство со режимот на генералот Франко. Од 1978 наваму, со шпанската политика владее 'дух на консензусот' кој, заедно со влезот на земјата во ЕУ во 1986, обезбеди стабилни политички и економски односи во земјата. Хегемонијата врз која владеачките елити се потпираа беше заснована токму врз овој еквилибриум и

rather than *a priori* excluding populism, based also on their personal experiences with its Latin American branch, they skilfully played out with 'populist reason's' main categories. That is 1) the discursive formation of internal antagonistic frontier separating the people from power and 2) an equivalential and unifying articulation of their demands making the emergence of people possible. Having both the knowledge and also the structural conditions favourably on their side in January 2014 they launched their own party giving it the name Podemos ("We Can").³³ Serving as an equivalential aggregate of the new demands generated by the crisis it began the articulation of a dichotomizing discourse that will bridge the traditional left-right axis, capable of constructing the people into a popular subject, in opposition to the elites.³⁴

Ever since then, its spectacular ramification in the Spanish political milieu followed by a continual infrastructural and institutional capacity building has put Podemos on the Spanish politics main stage. And the results from the European elections (5 Podemos MPs) the regional elections in Spain and the continual reach of more than 20% among Spanish voters in the polls has confirmed its success but also challenges in the years to come. Continual refinement of the counter-hegemonic discourse, as Iglesias recently claimed, having in mind the appearance of the Ciudadanos and another counter-movements in Spain, is one of the main challenges in the coming months.³⁵ Yet another Laclauian perspective.

28 Slavoj Žižek, In defence of lost causes, 269.

33 Giles Tremlett, "The Podemos revolution: how a small group of radical academics changed European politics," Guardian, March 31, 2015

34 Iglesias, Understanding Podemos, 14

35 Pablo Iglesias. Spain on Edge. Interview. New Left Review 93, May-June 2015

континуираното економско напредување на шпанското општество од тогаш наваму. Сепак, благодарение на кризата во еврозоната и корумпираните урбанизациски проекти кои го предизвикаа меурот со недвижности, овој хегемониски линк беше поткопан. Дополнително ослабен од мерките за штедење наметнати од Германија и европската (и глобална) финансиска олигархија, шпанскиот пост-1975 консензус беше запрен. Земјата, во Грамшиевот говор на Пабло Иглесијас, сегашниот лидер на Подемос, навлезе во органска криза која настанува кога владеечките институции и елити го губат нивниот политички легитимитет.²⁹ Сето ова, како што Иглесијас објасни, водеше до појавата на шпанската популистичка левица и раѓањето на Подемос.³⁰

Каков беше импактот на Лакло во овие услови? На почетокот, како што е добро познато, беше движењето Индигнадос и масовните протести и кампови во летото 2011 кои го произведоа еден од основните слогани на популистичката левица во зародиш: „Ние не сме десно ни лево, ние доаѓаме од дното и одиме до врвот.”³¹ Несомнено, заедно со *contra la casta* („против елитите”) тоа ќе биде еден од главните празни означувачи на движењето. Исто така, беше, „според погледите на Лакло, „формацијата на внатрешна антагонистичка граница” помеѓу широко дефинирано чувство на „народот” и неволноста на владејачката класа да попусти пред нивните барања која го потготви теренот за популистичко движење

Excursus II - Syriza

The case for the Greek left-wing populism is not less explicit and spectacular although idiosyncratic on its own way. As Katsambekis notes, “the impressive rise to power of the Coalition of the Radical Left (Syriza), once a fringe party, has been one of the main by-products of the severe socioeconomic crisis that hit Greece in 2009.”³⁶ Here the structural surrounding was not that dissimilar from the one of Spain, although the severity of the economic crisis has had much more disastrous social effects. Nonetheless, turning liberal-democratic in 1974 after years of military dictatorship, and joining the EU in 1981, Greece has been governed by two center-right and center-left parties, the New Democracy (ND) and, respectively the Panhellenic Socialist Movement (PASOK). Despite the traditional paternalistic clientelism and the widespread corruption, the EU membership and the access to its structural funds brought the needed economic development which also translated into a relative political stability. Thus the hegemony the two leading parties (read elites) was preserved and due to the seemingly structural and fiscal reforms in the nineties Greece joined the Eurozone on January 1, 2001.³⁷ The 2009 crisis of the latter, however, brought it all to halt causing an unprecedented socio-economic calamity followed with a massive political turmoil. Similarly to Spain, the organic crisis that unfolded was one of the formative moments for the political ascendancy of the Greek popular left with Syriza (the coalition of the Greek radical left) taking the lead.

29 Pablo Iglesias. Understanding Podemos. *New Left Review* 93, May-June 2015.

30 Iglesias, Understanding Podemos, 10

31 Dan Hancox, „Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos,” *Guardian*, February 9, 2015.

36 Giorgios Katsambekis, “The Rise of the Greek Radical Left to Power: Notes on Syriza’s Discourse and Strategy,” *Linea Sur* 9 (2015), 152.

37 Katsambekis, *The Rise of the Greek Radical Left to Power*, 152

како Подемос.”³² Неговите лидери, важно е да се напомене, беа сите добро упатени во мислата на Лакло. Прегрнувајќи го, наместо *a priori* да го исклучат популизмот, зановано исто така на нивните лични искуства со неговата латиноамериканска бранша, тие вешто играа со главните категории на ‘популистичкиот ум.’ Тоа ќе рече, (1) дискурсивно засновање на внатрешна антагонистичка граница делејќи го ‘народот’ од политичката моќ и (2) еквиваленцијална и обединувачка артикулација на нивните барања правејќи ја можна формацијата на ‘народот.’ Имајќи и знаења и структурни услови на нивна страна во јануари 2014 тие ја обзнанија нивната сопствена партија именувајќи ја Подемос („можеме”).³³ Служејќи како еквиваленцијален агрегат на новите барања генерирани од кризата Подемос започна со артикулација на дихотомизирачки дискурс кој ќе ја премости традиционалната оска левица – десница, способен да го конструира ‘народот’ како унитарен субјект спротивставен на елитите.³⁴

Оттогаш, неговото спектакуларно раширување низ шпанското политичко милје следено со постојана надградба на институционалниот капацитет го постави Подемос на главната политичка сцена во Шпанија. И резултатите од европските избори (5 пратеници), регионалните избори во Шпанија како и континуираниот досег од повеќе од 20% помеѓу шпанските гласачи на анкетите го потврдија неговиот успех но исто така и предизвиците во годините што следат. Постојаното усовршување на кон-

Now, if we look at the discourse and strategy used by this coalition in its road to power we can also ascertain the impact of the Laclauian populist reason and, accordingly, usage of egalitarian populist rhetoric. As Stavrakakis puts it, “Syriza’s emblematic pledge lay in their recognition of the suffering of the lower and the rapidly impoverished middle classes, with their construction as a political subject proper of ‘the people’ with a voice that deserved to be heard.”³⁸ Thus, taking “the role of representing certain social struggles and demands through establishing sharp “us versus them” polarities, in which the “us” part was conceptualized as those losing and being marginalized by the process of neoliberal globalization and deregulation (productive forces, youth, precarious, unemployed, etc.) and the “them” part as those few “winners” (political-economic elites, the two-party system of Pasok-ND, banks, “the rich,” “oligarchs,” etc.)”³⁹ Syriza established the necessary discursive borders for a successful counter-hegemonic strife. Hence, “if Syriza can be designated as populist, then this surely follows from the central role reserved for ‘the people’ in its discourse and its division of the social space into two opposing camps: ‘them’ (the establishment) and ‘us’, the establishment and the people, the power and the underdog, the elite (domestic and European) and the non-privileged, those who are ‘up’ and the others who are ‘down’.”⁴⁰ The Laclauian similarities with the case of Podemos are obvious. What followed was a historical victory for the Greek radical left in the 2014 election and the establishment of the first left-wing European government of that kind. Unfortunately or not, facing the tremendous challenges of the Greek social and economic crisis it succumbed to

32 Dan Hancox, „Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos,” *Guardian*, February 9, 2015

33 Giles Tremlett, „The Podemos revolution: how a small group of radical academics changed European politics,” *Guardian*, March 31, 2015

34 Iglesias, *Understanding Podemos*, 14

38 Yannis Stavrakakis. *Populism in power. Syriza’s challenge to Europe*. *Juncture* \ Volume 21 \ ISSUE 4, 276

39 Katasmbekis, *The Rise of the Greek Radical Left*, 154.

40 Yannis Stavrakakis. *Populism in power*, 277

тра-хегемонискиот дискурс, коко што Иглесиас неодамна тврдеше, имајќи ја во предвид појавата на Циудаданос (Ciudadanos) – уште едно популистичко движење на десниот центар во Шпанија, е еден од главните предизвици во следните месеци и години.³⁵ Уште една Лаклоовска перспектива.

Екскурс II - Сириза

Случајот на грчкот левичарски популизам е непомалку експлицитен и спектакуларен иако идиосинкретски на свој начин. Како што забележува Катсамбекис, „импресивниот успон до власт на Коалицијата на грчката радикална левица (Сириза), некогаш периферна партија, е еден од главните нуспојави на тешката социоекономска криза која ја удри Грција во 2009.”³⁶ Тука структурното опкружување не беше толку различно од она на Шпанија, иако сериозноста на економска криза имаше многу покатастрофални социјални ефекти. Како и да е, станувајќи либерална – демократија во 1974 после години на воена диктатура, и приклучувајќи и се на ЕУ во 1981, Грција беше владеена од две партии на десниот и левиот центар, Нова демократија (НД) и Панхеленското социјалистичко движење (ПАСОК). И покрај традиционалниот патерналистички клиентелизам и широко распространетата корупција, членството во ЕУ и пристапот кон нејзините структурни фондови го донесе потребниот економски развој и релативна политичка стабилност. Оттука, хегемонијата на двете водечки партии (елити) беше заштитена и како резултат на наводните структурни и фискални реформи Грција во деведесеттите Грција на први

the requirements of the European troika giving up the main chunk of its preelection egalitarian promises. That however is another issue that goes beyond the scope of this article. Maintaining but also moderating its populist appeal, Syriza is yet the most powerful political force in Greece nowadays.

Laclau in the Balkans

Laclau’s impact, as I mentioned in the introduction, has been also sensed in the Balkans. In the past few years, the region was shaken by massive protests arousing hopes for democratic change. Yet, despite the initial and promising successes they all failed to stir a wider populist egalitarian stream. Why was this so? Before going deeper into this, I believe, an important parenthesis is necessary. As Laclau himself noted, “the fact that some particular struggle is elevated into the “universal equivalent” of all struggles is not a predetermined fact, but itself the result of the contingent political struggle for hegemony - in some constellation, this struggle can be the workers’ struggle, in another constellation, the patriotic anti-colonialist struggle, in yet another constellation the anti-racist struggle for cultural tolerance.”⁴¹ The contingency of this struggle in Spain and Greece, as we saw above, has promoted different actors, from both the left and also the right.⁴² Nonetheless, as to the progressive, egalitarian left, the translation of Laclau’s ideas and strategies for forging

41 Sim, Post-Marxism, 27.

42 And as we can see nowadays, observing Europe’s political landscape, both the populist left and right are in ascendance. The latter perhaps even more. The success of the “Podemos” in Spain and “Syriza” in Greece is, to a great extent, countered by the French “Front National” or the Dutch “Party for Freedom.” Not to mention the Greek “Golden Dawn” or the Hungarian “Jobik” which are openly fascist parties. Also the populist, centrist “Ciudadanos” in Spain is in a great ascendance.

35 Pablo Iglesias. Spain on Edge. Interview. New Left Review 93, May-June 2015

36 Giorgios Katsambekis, „The Rise of the Greek Radical Left to Power: Notes on Syriza’s Discourse and Strategy,” Linea Sur 9 (2015), 152.

Јануари, 2001 и се приклучи на еврозоната.³⁷ Кризата на последнава, како и да е, го запре сето тоа предизвикувајќи незапамтена социо-економска криза проследена од масивни политички превирања. Слично на Шпанија, органската криза која се разви беше еден од формативните моменти за политичкиот успон на грчката популистичка левица со Сириза на нејзино чело.

Сега, ако го погледнеме дискурсот и стратегијата на Сириза во нејзиниот пат до власт сигурно ќе го забележиме влијанието на Лаклоовиот популистички ум и, соодветно, употребата на егалитаристичка, популистичка реторика. Како што наведува Ставракакис, „симболичниот залог на Сириза лежи во нивното препознавање на страдањето на пониските и брзо осиромашувачки средни класи, со нивната конструкција како политички субјект со одветен за ‘народот’ со глас кој заслужува да биде слушнат.”³⁸ Оттука, преземајќи ја „улогата на застапник на одредени општествени борби и барања преку воспоставување на остар „ние против нив” поларитет, во кој „ние” се концептуализира како оние што губат и се маргинализирани од процесите на неолиберална глобализација и дерегулација (производствените сили, младината, прекаријатот, невработените итн.) додека „нив” односно тие како дел малкумината „победници” (политико-економските-медиа елити, двопартискиот систем на ПАСОК – НД, банките, богатите, олигарсите итн.)”³⁹ Сириза ги воспостави неопходните дискурсивни граници за успешна контра-хегемониска борба. Затоа, „доколку Сириза може да се означи како популистичка, тогаш тоа сигурно

populist coalitions seemed to work. And the structural conditions seemed to be quite favourable for that. On the one side was the external, Eurozone economic crisis, which, together with the massive deprivation stirred strong egalitarian sentiments aiming at change. On the other side, internally, both societies had favourable conditions for developing counter-hegemony. Both mirror pluralist and politically developed political cultures with history of political struggles. Despite the governing two party monopoly, a vast variety of different political subjects i.e. parties, organisations, movements, activists operate both in the right and the left, their civic societies being vibrant and inclusive. Ideologically, also due to their civil war experiences, both Spain and Greece exercise fragmented yet ramified and refined political allegiances based on firm, or relatively firm, politico-ideological identities. All this, together with the external, economic shocks, paved the way for the successful elevation of the populist left on the stage, turning it into a universal, counter-hegemonial equivalent for the mass of different people and demands.

The Balkans, as I mentioned, were also caught in a political vortex that promised change based on egalitarian populist dynamics. Firstly, in Croatia in 2009 student protests exploded, then massive unrest took place in Bosnia in early 2014 and, eventually, massive student movement and demonstrations shook Macedonia in late 2014/15. Despite the different events that sparked them all, mass poverty, the privatization of government services, the attack on the high education institutions autonomy together with the massive, endemic political corruption and clientilism joined them all in a single, if not directly related, political momentum. Alike in Greece and Spain, equivalential Laclauian reverberations were also present, deepening the initial coalitions and absorbing wider societal strata in a counter-hegemonial chain. In the end, however,

37 Katsambekis, *The Rise of the Greek Radical Left to Power*, 152

38 Yannis Stavrakakis. *Populism in power. Syriza's challenge to Europe*. *Juncture* \ Volume 21 \ ISSUE 4, 276

39 Katsambekis, *The Rise of the Greek Radical Left*, 154.

следи од централната улога резервирана за ‘народот’ во нејзиниот дискурс и поделбата на општествениот простор во два кампа ‘тие’ и ‘ние’, естаблишментот и народот, моќните и губитниците, елитите (домашните и Европските) и непривилегираниите, оние кое се ‘горе’ и оние кои се ‘долу.’”⁴⁰ Лаклоовските сличности со случајот на Подемос се очигледни. Она што следеше беше историска победа за грчката радикална левица во 2014 и воспоставувањето на првата левичарска влада во Европа од тој вид. За жал, или не, соочувајќи се со огромните предизвици на грчката социјална и економска криза таа поткликна пред барањата на Европската тројка откажувајќи се од главнината на предизборните егалитаристички ветувања. Тоа, како и да, е прашање кое оди отаде опсегот на овој есеј. Одржувајќи го но и модерирајќи го сопствениот популистички повик Сириза е сеуште најмоќната политичка сила во Грција деновиве.

Лакло на Балканот

Влијанието на Лакло, како што спомнав во воведот, беше исто така почувствувано на Балканот. Во изминативе неколку години, регионот беше протресен од масивни протести кои изнедрија надежи за демократска промена. Сепак, и покрај почетните и ветувачки успеси тие сите не успеаа да поттикнат пошироки, популистички и егалитаристички струи. Зошто беше тоа така? Пред да се зафатам со ова, верувам во неопходноста на малечка перентеза. Како што самиот Лакло забележа, „фактот дека одредена борба е воздигната на нивото на „универзален еквивалент” на сите борби не е предодреден факт туку резултат на контингентни борби за хегемонија – во некоја констелација оваа борба може да биде работничка борба, во друга, патриотска анти-колонијална борба, и во некои други анти-расистичка борба за култур-

the so-called “Balkan political spring” didn’t work out, and despite some important gains by the protestors (institutional anti-corruption struggles, new laws on high education etc), the movements failed to create conditions for the emergence of a new, popular political subject. What’s most striking, the political mainstream, the one which produced the very conditions for the explosion of the crisis, remained almost intact.

Again, why was this so? Obviously, in comparison to Greece and Spain, the general conditions differed, both in terms of structure and the actors and ideas involved in all that. In Macedonia, in particular, the situation was/is strikingly different. Formally, it emerged as a liberal democracy only in 1991 without a single day of prior liberal, pluralist experience.⁴³ Ever since then, rather than bringing forward a stable and functional representative democracy with a healthy civil society, the so-called transition deviated into some vulgar political hybrid, the so-called ‘illiberal democracy.’ In political terms, these hybrid regimes (or authoritarian regimes behind the façade of democracy), consist in what is supposed to be “unnatural” unity of the political model of liberal democracy, free market economy and a totalitarian state control.”⁴⁴ In short, corrupted

43 Greece and Spain, as I mentioned above, turned liberal democracies in 1974 and, respectively 1975, but prior to their experiences with dictatorship both had relatively functional liberal, pluralist regimes and representative democracy.

44 Katerina Kolozova. The uses and abuses of neoliberalism and technocracy in the post-totalitarian regimes in Eastern Europe: The case of Macedonia (Excerpt from a research conducted by ISSHS with the support of TTF-Budapest) (Skopje, May 2015) Available at: <http://www.isshsvisualizations.com/uploads/4/2/0/5/42051665/the-uses-and-abuses-of-neoliberalism-and-technocracy-in-the-post-totalitarian-regimes-in-eastern-europe-the-case-of-macedonia.pdf>, accessed on 14 December 2015.

40 Yannis Stavrakakis. Populism in power, 277

на толеранција.⁴¹ Контингентноста на оваа борба во Шпанија и Грција, како што видовме погоре, промовираше различни актери, и од левицата и десницата.⁴² Сепак, барем што се однесува до прогресивната, егалитарна левица, преводот на Лаклоовите идеја и стратегии за ковање популистички коалиции се чинеше ефикасен. И структурните услови изгледаа во прилог на тоа, Од една страна беше надворешната, економска криза на еврозоната која, заедно со масивното осиромашување предизвика силни егалитаристички сентименти кои целеа кон промена. Од друга страна, внатрешно, двете општества имаа погодни услови за развиток на контра-хегемонија. Двете рефлектираа плурални и политички развиени политички култури со богата историја на политичка борба. И покрај владеачкиот двопартиски монопол, широка разноликост на политички субјекти, т.е партии, организации, движења и активисти, оперираше и во левиот и десниот спектар а нивните цивилни општества беа избранти и инклузивни. Идеолошки, исто и како резултат на искуствата со граѓанските војни, обете Шпанија и Грција истакнуваа фрагментирани но сепак раширени и оформени политички предадености засновано на цврсти, или релативно цврсти политички идентитети. Сето ова, заедно со надворешните, економски потреси, го поплочи патот за успешен успон на популистичката левица на

41 Sim, Post-Marxism, 27.

42 И како што може да видиме деновиве, посматрајќи го политичкиот хоризонт на Европа, и популистичката левица и десница се во успон. Последнава веројатно и повеќе. Успехот на „Подemos“ во Шпанија и на „Сириза“ во Грција е, во голема мера, спротивставен од францускиот „Национален Фронт“ или холандската „Партија на Слободата.“ Да не ги спомнувам грчката „Златна зора“ или унгарскиот „Јобик“ кои отворено се фашистички партии. Исто популистичката, центристичка „Циудаданос“ во Шпанија е во успон.

representation, massive privatisation and state control of the media, public sphere and the civil society is what characterises these regimes. In cultural terms, they all dwell on a traditionalist/conservative, patriarchal/paternalistic authoritarian political culture with strong statist and ethno-nationalist elements.⁴⁵ In Macedonia, as Simoska et al showed, authoritarian submissiveness, together with conventionalism (obedience, subjection, opportunism) and uncritical respect for political governance, discipline and repression seem to form the core of this politico-cultural mentality.⁴⁶ Traditionally placed in the political spectre of the right, it also dominates the society as a whole despite the 1945-1990 socialist-egalitarian experience. Last but not least and also as result of this, stronger ideological affiliations, among them also the egalitarian ones, are almost indistinguishable out of these traditionalist patterns except for a small urban (liberal, post-modern) intelligentsia.

Hence, under these, unfavourable conditions for populist or any kind of progressive egalitarianism, the student protest in late 2014 took off and the so-called plenumisation (extra-institutional political forums of direct, deliberative democracy) of the, admittedly, educated societal layers (university professors, lecturers, high school teachers, journalists) spread. The obvious dissatisfaction with the new law on higher education (concerning the autonomy of the university and imposing state control on the educational sector in general) served as a triggering moment, lurking behind which was the general dissatisfaction with the abovementioned model of illiberal governance. Laclau “lurked” as well. Similarly to Podemos in Spain, the

45 Kolozova, The uses and abuses of neoliberalism, 10

46 Simoska et al. The democratic awareness of the citizens of the Republic of Macedonia (Skopje: Kultura, 2012) 1:59

сцената, претворајќи ја во универзален контра-хегемониски еквивалент за масата на различни луѓе и барање.

Балканот, како што спомнав, беше исто зафатен во политичкиот вортекс кој ветуваше промена заснована на егалитарни, популистички динамики. Најпрво во Хрватска во 2009 експлодираа студентски и работнички протести, потоа масовни немири се случија во Босна и Херцеговина на почетокот на 2014 и, најпосле, масовно студентско движење и демонстрации ја заплиснаа Македонија кон крајот на 2014. И покрај различните настани кои ги поттикнуаа, масовното осиромашување, приватизацијата на владините услуги, нападот врз автономијата на високото образование заедно со масовната, ендемска политичка корупција и клиентелизам го обедини сите во единствен, ако не директно поврзан, политички моментум. Слично како и во Грција и Шпанија, присутни беа еквивалентни Лаклоовски реверберации, продлабочувајќи ги почетните коалиции и апсорбирајќи пошироки општествени слоеви во контра-хегемониски ланец. На крајот, како и да е, таканаречената „Балканска политичка пролет” не успеа и покрај значајните успеси на протестите (нови закони за високо образование, институционализирање на анти-корупциската борба итн.) од кои сепак не се изнедри нов, народен политички субјект. Што е највпечатливо, политичкиот мејнстрим, оној кој ги произведе условите за експлозијата на кризата остана недопрен.

Повторно, зошто ова се случи? Очигледно, во споредба со Грција и Шпанија, општите услови се разликуваа, и во однос на структурите и актерите кои беа инволвирани. Во Македонија, конкретно, ситуацијата беше очебијно различна. Формално, таа произлезе како либерална демократија дури во 1991 године без ниту еден ден на претходно, либерално и плурално

students, followed by professors and young lecturers and researchers from the state university and also from private research institutions, led the way. Some of them, being also well versed in Laclau and the critical thought in general, being also members of the very few leftist, activist organisations in the country, spearheaded the protest and its narrative. Crucially, the student plenum and their uncompromising and fascinating democratic performance served as a sort of a Lacanian empty signifier, raising wider sentiments and triggering the formation of other plenums (the professor’s, teacher’s ones etc). Appealing also to the wider societal segments they skilfully employed a left-wing, egalitarian rhetoric, using mainly the social media and the very few critical TV channels to communicate their ideas. Admittedly, explicit populist wording was not that significantly present but yet the role of slogans of that kind (“We are not a party,” “We are all the same” etc.) and also the satirical visuals isn’t to be neglected.

Thus, to sum it up, we saw a counter-hegemonic movement and discourse in formation with equivalential logics that spread but admittedly remained within this academic/intellectual/urban strata. Their ideas for possible wider change did not reach, at least not significantly the wider, nonmetropolitan or nonurban public in general. To the contrary, the ruling party reinforced their own brand of populism which, drawing on the traditionalist and conservative political values mentioned above was more than equally successful in mobilising its own supporters and maintaining the political status quo. Eventually, when the government after a few intensive months of daring and audacious protesting did withdraw the proposed law, agreeing on joint preparation of a new law on higher education that will take the plenums’ quests into account, the overall egalitarian impulse diminished. That is, the plenums achieved their political aims but the equivalential

искуство.⁴³ Оттогаш, наместо изградба на стабилна и функционална претставничка демократија со здраво цивилно општество, таканаречената транзиција за- страни во вулгарен политички хибрид, таканаречена „нелиберална демократија.“ Во политичка смисла, „овие хибридни режими (или авторитарни режими посади фасадата на демократијата)” се состојат од она што е претпоставено како „неприродно” единство на политичкиот модел на либерална демократија, слободна пазарна економија и тоталитарна контрола на државата.”⁴⁴ На кратко, корумпирано претставништво, масовна приватизација и државна контрола на медиумите, јавната сфера и цивилното општество се карактеристиките на овие режими. Во културна смисла, сите тие рефлектираат традиционалистичка/конзервативна, патријархална/патерналистичка авторитарна политичка култура со цврсти етатистички и етно-националистички елементи.⁴⁵ Во Македонија конкретно, како што Симоска покажува, авторитарната потчинетост, заедно со конвенционализмот (покорност, потчинување, опортунизам) и некритичка почит за политичката управа, дисциплина и репресија се чини го формираат јадрото на

logics, unlike Spain and Greece, failed to produce a new, non-mainstream leftwing political subject.⁴⁷ Truly, the “social-democratic” opposition continued their own anti-governmental struggle but with mixed and somehow ambivalent effects among the wider public. Nevertheless, no Macedonian Podemos or Syriza, that is, no broader and institutionalised continuation of an egalitarian, even populist, political struggle saw the light of the day. Not yet.

Conclusion

Laclau’s “rebranding” and “renormalisation” of populism opened spaces for different, politically more creative but yet not less problematic approaches to this principle. Arguably, his argument for populism as the “royal road to politics” is not without importance both in philosophical and also politico-ideological sense. And while the former is yet to be discerned in the numerous critical debates on the subject the latter that is the political, is surely discernible. The relative successes of the populist left in Europe, the fundamentals of which were openly build on Laclauian understanding but also strategies for forging populist coalitions are not to be underestimated. Importantly, drawing on the intellectual and methodological tools for shaping left resistance they were the only ones that offered hope for egalitarian re-democratisation of politics in a condition of post-political apathy and debilitating mainstream left. Still, Laclauian populist turn is not without pitfalls or weak points nor is universally applicable regardless the socio-cultural and political context. Above all, as Laclau was right to say, the contingency of struggles is dependent on many factors. And the case of Macedonia is telling. In illiberal settings with authoritarian political

43 Грција и Шпанија, како што спомнав погоре, станаа либерални демократии во 1974 и 1975. Сепак, пред нивните искуства со диктатура обете имаа релативно функционални либерално-плурални општества и претставничка демократија.

44 Katerina Kolozova. The uses and abuses of neoliberalism and technocracy in the post-totalitarian regimes in Eastern Europe: The case of Macedonia (Excerpt from a research conducted by ISSHS with the support of TTF-Budapest) (Skopje, May 2015) Available at: <http://www.isshsvisualizations.com/uploads/4/2/0/5/42051665/the-uses-and-abuses-of-neoliberalism-and-technocracy-in-the-post-totalitarian-regimes-in-eastern-europe-the-case-of-macedonia.pdf>, accessed on 14 December 2015.

45 Kolozova, The uses and abuses of neoliberalism, 10

47 I exclude here the appearance of the “Left” (Levica/Левица) party, the genealogy of which is deeper and dates earlier than 2014/15. Its formation, as well, is related but not direct product of the students’ protests 2014/15.

најзиниот политичко-културен менталитет.⁴⁶ Традиционално позициониран во политичката десница тој доминира во општеството во целост и покрај социјалистичкото, егалитарно искуство од 1945 – 1990. Најпосле, и како резултат на ова, поцврсти идеолошки приврзаности, меѓу нив и егалитаристички, се скоро непрепознатливи надвор од овие традиционалистички модели со исклучок на малата урбана (либерална, пост-модерна) интелигенција.

Оттука, под овие неповолни услови за популистички или било каков прогресивен егалитаријанизам, кон крајот на 2014 година започнаа студентските протести во Македонија и таканаречената пленумизација (екстра-институционални политички форуми на директна, делиберативна демократија) на, за воља на вистината, образованите општествени слоеви (универзитетски професори, предавачи, наставници, новинари и секако студенти). Очигледното незадоволство со новиот закон за високо образование (во врска со универзитетската автономија и наметнувањето на државна контрола врз образовните сектор во целина) го „повлече чкрапалото” позади кое демнеше и општото незадоволство со погореспомнатиот модел на нелиберално владеење. Лакло „демнеше” исто така. Слично со Подемос во Шпанија, студентите, следени од професори и предавачи од државниот но и од приватните универзитети и институти, беа на чело на протестите. Некои од нив, добро запознаени со мислата на Лакло и членови на малкуте левичарски, активистички организации во државата ги предводеа протестите и придружниот наратив. Круцијално, студентскиот пленум и нивниот бескомпромисен и фасцинантен демократски перформанс служеше како еден вид на Лакановски празен означувач, поттикнувајќи пошироки сентименти

cultures and predominance of traditionalist political values such as the ones I mentioned above the success of an egalitarian populism is questionable. And due to this, among the other, when it comes to wider societal mobilisation, the populist reach of the former is more consistent than the one of the latter. This, however is not a problem of the very Laclauian thought or its proposed equivalential, counter-hegemonic strategies. It has to do with the presumed contingency of all struggles, their societal setting and the human and ideological capital at disposal.

46 Simoska et al. The democratic awareness of the citizens of the Republic of Macedonia (Skopje: Kultura, 2012) 1:59

и формирање на останатите пленуми (професорскиот, наставничкот и сл.). Обраќајќи им се на пошироките општествени сегменти пленумот вешто ја користеше егалитаријанската реторика, најчесто преку социјалните мрежи и малкуте критички ТВ канали, за комуникација на сопствените идеи. Мора да се признае, експлицитни популистички формулации не беа толку значајно присутни иако улогата на слогани од тој тип (“Ние не сме партија,” „Сите сме исти”) како и на сатирата (интернет мимиња) не треба да се занемари.

Оттука, да сумирам, бевме сведоци на појавата и формирањето на контра-хегемонско движење и дискурс со еквиваленцијални логики кои се проширија но за воља на вистината останаа во рамките на академската/интелектуална/урбана популација. Нивните идеи за можни пошироки, демократски промени не допреа, барем не значајно, до пошироката јавност надвор од главниот град и урбаните центри. Спротивно на тоа, владеачката партија го засили сопствениот тип на популизам кој, влечејќи на традиционалните и конзервативни политички вредности спомнати погоре, беше повеќе од еднакво успешен во мобилизацијата на сопствените подржувачи и одржувањето на политички статус кво. Најпосле, кога владата после неколку интензивни месеци на смели и одважни протести сепак го повлече предложениот закон, согласувајќи се заедничка подготовка на нов закон за високо образование кој би ги земал барањата на пленумот во предвид, општиот егалитаријански импулс се издиша. Тоа ќе рече, пленумите ја постигнаа својата цел но еквиваленцијалните логики, за разлика од Шпанија и Грција, не успеаа да произведат нов, спротивен на главната струја, левичарски политички субјект.⁴⁷ За

47 Тука ја исклучувам политичката партија „Левица” чија генеалогичка е подлабока и датира од пред 2014/15.

воља не вистината, „социјал-демократската” опозиција продолжи со својата анти-владина борба но со мешан и амбивалентен ефект помеѓу пошироката јавност. Сепак, македонски Подемос или Сириза, што ќе рече, поширока и институционално континуирана, егалитаристичка, дури и популистичка политичка борба не го виде светлото на денот. Не сè уште.

Заклучок

„Ренбрендирањето” и „ренормализацијата” на популизмот на Лакло отвори простори за различни, политички покреативни но не помалку проблематични пристапи кон овој феномен. Веројатно, неговиот став за популизмот како „кралски пат кон политиката” не е без важност во философска но и политичко-идеолошка смисла. И додека претходната сеуште се открива во бројните критички дебати последната, т.е. политичката важност е секако забележлива. Релативните успеси на популистичката левица во Европа чии темели беа отворено изградени на Лаклоовото разбирање но и стратегии за ковање популистички коалиции не се за потценување. Важно е да се напомене дека влечејќи од неговите интелектуални но и методолошки алатки за обликување на отпорот на левицата тие беа единствените кои понудија надеж за егалитарна „редемократизација” на политиката во ситуација на пост-политичка апатија и изнемоштеност на главната струја на левицата. Сепак, Лаклоовото популистичко вртење не е без замки нити е универзално применливо без разлика на социо-културниот и политички контекст. Над се, како што Лакло со право говори, контингентноста на борбите е зависна од многу фактори. А случајот на Балканот и, особено, Македонија е впечатлив. Во нелиберални средини со авторитарни политички

Нејзиното основање, исто така, е поврзан но не директен производ на студентските протести од 2014/15.

култури и надмоќност на традиционални политички вредности, како оние кои ги спомнав погоре, успехот на егалитаристичкиот популизам е дискутабилен. И како резултат на ова, кога се работи за поширока општествена мобилизација, популистичкиот досег на десницата е многу поконзистентен од оној на левите сили. Ова, како и да е, не е проблемот на самата мисла на Лакло или нејзините предложени еквиваленцијални, контра-хегемониски стратегии. проблемот е во самата претпоставена контингентност на сите борби, нивното општествено миље и човечкиот и идеолошки капитал на располагање.